

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.01.034>

УДК 346.16:347.965

Б.В. ДЕРЕВ'ЯНКО, д-р юрид. наук, проф., головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-7408-8285

Г.І. ГРЕЩУК, д-р екон. наук, доц., завідувач кафедри права Львівський національний університет природокористування, м. Дубляни, Україна

 orcid.org/0000-0001-5629-8828

О.А. ТУРКОТ, канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри права Львівський національний університет природокористування, м. Дубляни, Україна

 orcid.org/0000-0003-4505-3096

ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ДОСВІД КРАЇН ЄС

Ключові слова: альтернативні способи захисту прав, Європейський Союз, право ЄС, спори, судовий розгляд, судочинство, медіація, арбітраж, досудовий порядок врегулювання спорів, гармонізація законодавства.

Досліджено застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання в Україні та в деяких країнах Європейського Союзу (далі ЄС) і надано пропозиції з удосконалення українського законодавства стосовно правового режиму альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання та запровадження нововведень щодо надання змоги доступу до альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали внаслідок російської агресії. На основі досвіду окремих країн – членів ЄС та інших розвинених держав у статті було запропоновано в Україні: 1) створити державні центри, які надаватимуть послуги із застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання; 2) розробити програму підтримки зазначених вище центрів у частині проведення заходів із популяризації серед українських суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали від російської агресії; 3) упровадити електронну платформу, за допомогою якої суб'єкти господарювання та пересічні громадяни змогли б врегулювати спори у досудовому порядку, використовуючи альтернативні способи захисту прав тощо; 4) поширити юрисдикцію Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України на спори між українськими суб'єктами господарювання.

Цитування: Дерев'янка Б.В., Грещук Г.І., Туркот О.А. Застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання: українські реалії та досвід країн ЄС. *Економіка та право*. 2023. № 1. С. 34–42. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.01.034>

Вступ. Судова гілка влади є однією із трьох незалежних і самостійних гілок влади, яка має свою структуру, підпорядковується власним правилам і традиціям. Можливо, саме через це багато потенційних учасників судових процесів як позивачі так і залишаються потенційними. Потреба у сплаті судового збору, часто тривалі строки розгляду спорів, відсутність дієвих гарантій у виконанні рішення суду підштовхують суб'єктів господарювання і громадян України до пошуку альтернативних судовому розгляду способів вирішення спорів. В умовах активної війни в Україні, яку розв'язала російська федерація, суб'єкти господарювання і пересічні громадяни часто вимушені «жити одним днем», а отже, не зацікавлені в участі у довготривалих судових процесах. Після початку повномасштабного відкритого вторгнення на територію України російських військ 24.02.2022 усі суб'єкти господарювання, пересічні громадяни, посадові особи зазнали шоку, який став поштовхом до трансформації і пошуку нових шляхів захисту законних прав та інтересів, що були порушені. І вивчення досвіду окремих країн ЄС може допомогти у цьому. Слід вказати на те, що відновити права і захистити законні інтереси, які порушені державою російська федерація, українські громадяни і суб'єкти господарювання можуть лише за посередництва суду. І зроблено це буде нескоро. Але у цьому разі іншого варіанта бути не може. У випадку наявності спору між громадянами чи суб'єктами господарювання України цілком можливо вирішити цей спір певними альтернативними і спрощеними способами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правового забезпечення застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання здійснювали українські науковці: Н. Бондарчук [1], Г. Гончарова [2], С. Демченко [3], М. Єфіменко [4], О. Кармаза [5, 6], І. Коваленко, В. Поєдинок [7], Н. Мазаракі [8], В. Рєзнікова [9], Н. Турман [10], С. Фурса [11], І. Ясиновський [12] та ін. У нашій попередній праці зазначені переваги медіації, виявлено і схарактеризовано її етапи та види [13]. В іншій роботі досліджувалися альтернативні шляхи вирішення акціонерних спорів у майнових відносинах в Україні та країнах ЄС, і серед іншого наголошувалося на необхідності ухвалення відповідного законодавчого акта для

врегулювання відносин із захисту прав та законних інтересів за допомогою альтернативних способів врегулювання спорів [14], адже альтернативні способи вирішення спорів не обмежуються лише медіацією. Нещодавно ухвалений Закон України від 16.11.2021 № 1875-ІХ «Про медіацію» не охоплює усіх відносин із застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання. Попри наявність значної кількості наукових досліджень із цієї проблематики, науково-технічний прогрес і розвиток відносин із застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання у країнах — членах ЄС потребує нових досліджень і пошуку напрямів удосконалення відповідного українського законодавства про правовий режим альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано такі методи дослідження: герменевтично-семантичний, системно-структурний, порівняльно-правовий тощо. За допомогою герменевтично-семантичного методу досліджено альтернативні способи захисту прав суб'єктів господарювання на предмет доступу в Україні та окремі елементи застосування таких у деяких країнах ЄС. Системно-структурний метод використано під час розробки пропозицій щодо вдосконалення законодавства про альтернативні способи захисту прав суб'єктів господарювання. Порівняльно-правовий метод використано для визначення оптимальних способів захисту прав суб'єктів господарювання, які можливо використовувати в Україні для ефективного вирішення справ і запровадження нововведень стосовно надання доступу до альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали внаслідок російської агресії, а також для надання пропозиції із впровадження в Україні роботи платформи, за допомогою якої суб'єкти господарювання та звичайні люди змогли б урегулювати спори у досудовому порядку, використовуючи альтернативні способи захисту прав відповідно до досвіду ЄС.

Метою статті є дослідження застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання в Україні та в деяких країнах ЄС і надання пропозицій з удосконалення українського законодавства стосовно правового режиму альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання та запровад-

ження нововведень щодо надання можливості доступу до альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали внаслідок російської агресії.

Основними завданнями можуть бути:

- дослідження альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання на предмет доступу до них в Україні та використання таких у деяких країнах — членах ЄС;
- визначення оптимальних способів захисту прав суб'єктів господарювання, які можуть бути використані в Україні для ефективного вирішення спору за участю суб'єкта господарювання;
- пропозиція напрямів удосконалення законодавства щодо альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання;
- запровадження нововведень із надання доступу до альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали внаслідок російської агресії.

Загальні положення про альтернативні способи захисту прав суб'єктів господарювання. Як було зазначено вище, науковці уже тривалий час досліджують різноманітні аспекти застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, оскільки такі є значним досягненням як практики, так і науки, зокрема у часи пандемії коронавірусу *COVID-19*, коли усі підприємства й органи державної влади та місцевого самоврядування змушені були піти на карантин або працювати в онлайн-режимі. Особливо гостро у цей час постала проблема захисту законних прав та інтересів без звернення до судових інстанцій. Ця проблема загострилася у час воєнних дій з боку російської федерації, коли значна кількість громадян виїхала з країни, щоб втекти від війни. Серед цих громадян, зокрема, і судді, які мали більше можливостей для виїзду за кордон, якщо порівняти з пересічними громадянами. Тому судова система зазнала певного ступору та так званого уповільнення у здійсненні діяльності. Через війну в Україні значну трансформацію зазнали різні сфери життя, зокрема і способи, за допомогою яких можливо вирішувати спори і водночас не звертатись до суду. Тобто альтернативні способи вирішення спорів зазнали суттєвого розвитку під час перебування України у стані війни.

В ЄС альтернативні способи захисту прав суб'єктів господарювання проходять етап ак-

тивного розвитку. Європейський бізнес дедалі більше цінує час і гроші. Гроші повинні працювати весь час. Тому будь-які спори мають вирішуватися максимально швидко, а найбільш небажаним для підприємців є застосування судами запобіжних заходів або заходів із забезпечення позову у вигляді накладання арешту на їхнє майно чи рахунки у банках. Позитивний досвід у європейських державах з питань застосування досудового порядку врегулювання спорів між суб'єктами господарювання має вивчатися й активно імплементуватися в українське право і практику.

Військові дії на території України, крім інших негативних наслідків, призвели до уповільнення процесів розгляду і вирішення спорів. Органи державної влади на певний час уповільнили здійснення своєї діяльності, і це викликало певну затримку у розгляді справ, зокрема у судових інстанціях. Але ж війна в основному ведеться на території України, а бізнес-структури в країнах — членах ЄС працюють і намагаються своєю активністю компенсувати втрати від спаду розвитку світової економіки. Через це вони створюють, а держави поступово легітимізують усе нові альтернативні класичним способи захисту прав суб'єктів господарювання.

В Україні відсутні програми підтримки розвитку і поширення альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання, за допомогою яких розглядаються спори у досудовому порядку. Зараз Україна офіційно отримала статус країни-кандидата на вступ до ЄС. Зрозуміло, що і положення українського законодавства мають бути гармонізовані із найефективнішими нормами права ЄС та окремих країн — членів ЄС. Ухвалення 16.11.2021 Закону України «Про медіацію» має сприяти активізації застосування цього альтернативного способу врегулювання спорів між суб'єктами господарювання, адже у праві ЄС медіація та інші альтернативні судовому розгляду способи захисту прав суб'єктів господарювання застосовуються регулярно.

Альтернативними способами захисту прав суб'єктів господарювання є переговори, медіація, арбітражний розгляд тощо. Позитивним є розширення переліку таких альтернативних способів. Турецькі дослідники справедливо вказують, що на вибір певного альтернативного способу захисту впливають типи спорів [15].

Вирішення кожного спору може бути реалізовано ефективніше за посередництва того чи іншого альтернативного способу захисту прав суб'єктів господарювання.

Крім типу спору та особливостей договірних чи позадоговірних відносин між учасниками спору (нами показувалося, що медіація є однією із найефективніших та альтернативних форм захисту прав акціонерів у майнових відносинах, тобто є одним із реалістичних способів захисту прав суб'єктів господарювання [13]) на обрання того чи іншого альтернативного способу захисту прав суб'єктів господарювання впливає і сфера діяльності (*Zeenat Beebeejaun* та *Alessio Faccia* стверджують, що в енергетичному секторі одним із найефективніших альтернативних способів врегулювання спорів та захисту прав суб'єктів господарювання є арбітражний розгляд [16]).

Важливий вплив на вибір альтернативного способу захисту прав суб'єктів господарювання має час звернення з метою врегулювання спору — перед початком судового процесу, на етапі подачі позовної заяви, на етапі судового розгляду [17].

Переговори як важливий альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів господарювання. Захист прав суб'єктів господарювання в Україні без використання судових інстанцій можливо здійснювати за допомогою переговорів. Під час проведення прямих переговорів можна досягти результату значно швидше, ніж із залученням судових органів державної влади. Такий спосіб захисту прав суб'єктів господарювання є особливо актуальним у час, коли в країні діє воєнний стан, а відповідні органи державної влади не можуть у повному обсязі виконувати свої повноваження через побоювання за життя службовців. Переваги цього способу захисту прав суб'єктів господарювання полягають у відсутності потреби в посередниках; представники підприємств, господарських товариств чи інших суб'єктів сфери економіки можуть усунути неузгодженості між собою під час прямих переговорів.

Д. Стойкова пропонує перемовини між сторонами розглядати як двосторонній контакт, під час якого взаємодіють різні соціальні групи з метою забезпечення захисту своїх інтересів [18, с. 75], а для проведення перемовин треба дотримуватися правил трьох стадій: підготовки до переговорів, самого переговорного процесу

та завершення переговорів з подальшим аналізом та закріпленням їх результатів [18, с. 77]. Очевидно, що усі три стадії можуть пройти як суб'єкти міжнародного права, так і суб'єкти господарювання — сторони корпоративного спору у сфері економіки.

Пріоритет у застосуванні переговорів, особливо під час вирішення спорів у сферах із превалюванням приватних інтересів, коли за допомогою переговорів можна досягти домовленості та компромісу на основі європейського законодавства, відстоюють індійські дослідники [19]. У сферах із приватними і публічними інтересами в Ірландії врегулюються спори на основі досягнення та укладання «приватних домовленостей про врегулювання спорів». Такі «приватні домовленості» створили керівники установ разом із профспілковими організаціями для працівників [20]. Очевидно, що переговори є одним із найдієвіших способів врегулювання спорів між різними суб'єктами господарювання. І саме цьому способу має надаватися пріоритет. Але має виконуватися одна умова — учасники спору повинні об'єктивно довіряти один одному, інакше є зайвою сама ідея переговорів.

Медіація як найпоширеніший альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів господарювання. Найвідомішим і найпоширенішим на сьогодні є такий альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів господарювання — медіація. Проте і цей спосіб для України є достатньо новим. Тому ухвалення спеціального Закону не ставить крапку у розвитку правового забезпечення застосування цього способу. Хоча історія розвитку медіації є значною. Українські дослідники зазначають, що перші праобрази цього виду судочинства застосовувались і під час родинно-племінного устрою, і в давньогрецьких містах, і в римській державі, а також у середньовічній Європі. Проте у сучасному її розумінні медіація зародилась 1976 р. під час проведення Паундської конференції. На ній було представлено два документи, які у майбутньому становитимуть політичну платформу вирішення спорів як у США, так і в багатьох інших країнах світу [1, с. 209—210]. Відтоді способи медіації лише розширилися і поглибилися. А в умовах сучасної цифровізації (переважно позитивний процес), пандемії коронавірусу *COVID-19* і дії правового режиму воєнного стану (безумовно негативні процеси)

центри медіації часто працюють в онлайн-режимі за посередництва електронних засобів комунікації. Такі центри захищають права усіх охочих, якими можуть бути іноземні особи (суб'єкти господарювання) або особи (громадяни), що стали біженцями у зв'язку з війною в Україні та не можуть з'явитись фізично для захисту своїх прав через різноманітні несприятливі умови.

Сучасну історію ефективності медіації в економічно розвинених країнах світу підтверджують українські дослідники: у США 95 % справ, що були направлені на медіацію, не дійшли до судового розгляду; у ФРН 90 % медіацій завершуються мировою угодою (для Нижньої Саксонії такий показник є 97 %); у Великій Британії показник результативності медіації становить 90–95 %; загальноєвропейський показник результативності медіації становить 40–80 % [21, с. 130; 22, с. 185]. Також вони вказують, що ефективне використання інституту медіації в Україні має скоротити тривалість трудових спорів, видатки на судочинство із державного бюджету, зменшити завантаженість судів [22, с. 185].

Литовські вчені дослідили особливості правового забезпечення процесів медіації у КНР, США, країнах — членах ЄС з акцентом на Литовську Республіку. Перевагою медіації є економія коштів та часу, заохочення відкритого й ефективного спілкування, зосередження на потребах кожної сторони, підтримка конфіденційності і сприяння автономії сторін. Недоліки: відсутність рішення, яке підлягає виконанню; поширення побоювання, що компроміси будуть обов'язковими; відмова суб'єктів господарювання державного сектору від застосування медіації. У Литовській Республіці пропонується терміново подолати недоліки через: навчання громадськості способам і можливостям медіації, створення належної системи акредитації для медіаторів, заохочення медіаторів до постійного вдосконалення та навчання, заохочення представників державних компаній обирати медіацію, навіть якщо вдасться досягти лише часткового врегулювання спору [23]. Зрозуміло, що проблеми, які виникають у процесі медіації у країнах — членах ЄС, мають місце сьогодні або невдовзі з'являться і в українській практиці. Тому доцільним буде вже зараз опрацьовувати пропозиції європейських колег. Як видно із цих пропо-

зицій, у європейських державах пропонується представникам державних суб'єктів господарювання обов'язково використовувати процедури медіації. Напевне, це є визначений напрям, оскільки у науковій літературі наводиться інформація, за якою в Іспанії та ФРН обов'язкова медіація проводиться у справах із невеликою сумою позову. У Великій Британії Правилами цивільного судочинства рекомендовано застосування альтернативних процедур вирішення спору. Водночас Апеляційний суд ухвалив кілька рішень, згідно з якими сторона, що виграла процес, не отримує відшкодування судових витрат, якщо вона проігнорувала вимогу або рекомендацію суду звернутися до медіації [7, с. 122]. Очевидними перевагами медіації перед судовим розглядом спорів є швидкість розгляду та економія грошових коштів. Тобто зберігається час і гроші — найдорожчі ресурси сьогодення.

Арбітражний розгляд як важливий альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів господарювання. Крім названих альтернативним класичному судовому розгляду способом захисту прав суб'єктів господарювання є арбітражний розгляд. В Україні з 24.02.1994 діє Закон України № 4002-ХІІ «Про міжнародний комерційний арбітраж», яким визначається правовий статус Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі МКАС при ТПП України) та особливості його діяльності. З 27.07.2017 цей судовий орган керується спеціальним Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [24]. В умовах російської агресії та дії правового режиму воєнного стану в Україні, тобто у час, коли є загроза життю та здоров'ю суддів, МКАС при ТПП України та Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України працюють, а їх співробітники здійснюють розгляд справ у онлайн-режимі [25]. Для підвищення ступеня ефективності захисту прав суб'єктів господарювання в умовах відсутності довіри суспільства до «класичної» судової гілки влади нами було обґрунтовано пропозиції щодо розширення меж арбітрабільності, сфери застосування положень Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та юрисдикції МКАС при ТПП України в напрямку її поширення на спори між українськими суб'єктами господарювання. Тим паче,

що така пропозиція відповідає загальнодозвільному принципу, що формує доктрину господарського права і полягає у наданні дозволу наявним або потенційним суб'єктам господарювання обирати у межах, визначених законом, вид діяльності, зручну для себе організаційно-правову форму суб'єкта господарювання, комерційний або неприбутковий статус, суддів третейських судів або арбітрів МКАС при ТПП України тощо, а у випадку реалізації нашої пропозиції — ще й суд — господарський суд першої інстанції, третейський суд або МКАС при ТПП України [26]. Можливо, саме зараз має сенс ініціювати вирішення окремих категорій спорів між українськими суб'єктами господарювання через передачу їх до МКАС при ТПП України. Принаймні у Португалії та Іспанії пропонується запровадження вирішення споживчих спорів за допомогою арбітражного розгляду. Споживачі зможуть безкоштовно скористатися вказаною процедурою для врегулювання відповідних спорів [27].

У ЄС Регламентом № 524/2013 передбачається створення платформи *Online Dispute Resolution*, яка пропонує споживачам і продавцям єдину точку входу для позасудового врегулювання спорів онлайн за допомогою процедури альтернативного вирішення спорів [28; 29, с. 38].

Доцільним є, особливо у зв'язку із набуттям Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, провести гармонізацію законодавчих актів про альтернативні способи врегулювання спорів. Важливим і корисним також має бути впровадження в Україні платформи, за допомогою якої суб'єкти господарювання та звичайні люди зможуть врегулювати спори у досудовому порядку, використовуючи альтернативні способи захисту прав.

Висновки. Отже, у час, коли в країні діє правовий режим воєнного стану, а окремі органи державної влади не можуть у повному обсязі виконувати свої повноваження, актуальним буде застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання. Серед найпоширеніших було виділено переговори, медіацію та арбітраж. Такі способи активно застосовуються навіть у воєнний час, зокрема і в онлайн-режимі. Тому усі охочі зможуть здійснити захист прав за допомогою цих способів саме тоді, коли це буде необхідно, звернувшись до відповідних спеціалістів.

У країнах — членах ЄС, як і в багатьох інших економічно розвинених державах світу, активно і протягом тривалого періоду застосовуються альтернативні способи вирішення спорів у соціальній та економічній сферах. У сферах із превалюванням приватних інтересів у європейських країнах часто застосування альтернативних способів є обов'язковим. Так, в Ірландії керівники установ разом із профспілковими організаціями розробили і затвердили «приватні домовленості про врегулювання спорів»; в Іспанії та ФРН у справах із невеликою сумою позову проводиться обов'язкова медіація; у Великій Британії Правилами цивільного судочинства рекомендовано застосування альтернативних процедур вирішення спору; у Литві для розгляду спорів між суб'єктами господарювання використовують медіацію; в Іспанії та Португалії для розгляду спорів між споживачами користуються арбітражем; загалом у ЄС діє відповідна платформа, на якій вирішують спори альтернативними способами врегулювання.

На основі досвіду окремих країн — членів ЄС та інших розвинених держав можна пропонувати в Україні: 1) створити державні центри, які надаватимуть послуги із застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання; 2) розробити програму підтримки зазначених вище центрів у частині проведення заходів із популяризації альтернативних способів захисту їхніх прав серед українських суб'єктів господарювання, особливо тих, які постраждали внаслідок російської агресії; 3) упровадити електронну платформу, за допомогою якої суб'єкти господарювання та пересічні громадяни, особливо ті, які постраждали від російської агресії, змогли б врегулювати спори у досудовому порядку, використовуючи альтернативні способи захисту прав, тощо; 4) поширити юрисдикцію МКАС при ТПП України на спори між українськими суб'єктами господарювання.

Перспективи подальших досліджень. Зрозуміло, що навіть за умови швидкої реалізації зазначених вище пропозицій дослідження зарубіжного досвіду правового забезпечення застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання має продовжитися. А найближчі наукові розвідки повинні знаходитися у площині подальшого, ретельнішого дослідження законодавства ЄС та окремих країн — членів ЄС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 209—213.
2. Гончарова Г.С. Мирова угода та медіація: загальні риси та відмінності між ними. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 79—86.
3. Демченко С.Ф. Медіація та додержання публічного порядку як складові функціонування модельних господарських судів. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 5. С. 43—48.
4. Єфіменко М.Ю. Роль адвоката у процесі медіації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2015. № 13. Т. 2. С. 25—27.
5. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24—28.
6. Кармаза О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 13—18. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.02>
7. Коваленко І., Поєдинок В. Медіація в корпоративних спорах. *Право України*. 2021. № 6. С. 117—127. <https://doi.org/10.33498/louu-2021-06-117>
8. Mazaraki N. Mediation in Ukraine: problems of theory and practice. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2016. Vol. 84. № 1. P. 92—100.
9. Reznikova V. Mediation as a way of resolving economic disputes. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Sciences*. 2012. № 90. P. 10—15.
10. Турман Н. Медіація в кримінальному процесі: шляхи удосконалення чинного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 276—280.
11. Фурса С. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. № 1 (99). С. 5—8.
12. Ясиновський І.Г. Імплементация процедури медіації в Українське законодавство: теоретико-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 295 с.
13. Derevyanko B., Nikolenko L., Turkot O., Ivanyuta N., Butyrska I. Mediation as an alternative form of protection of shareholders' rights in property relations. *International Journal of Public Law and Policy*. 2022. Vol. 8. № 3/4. P. 227—241. <https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2022.124424>
14. Derevyanko B., Selikhov D., Armash N., Severinova O., Orlova I. Alternative ways of resolving shareholder disputes in property relations in Ukraine and the EU. *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution — RBADR, Belo Horizonte*. 2022. № 07. P. 59—74. <https://doi.org/10.52028/rbadr.v4i7.4>
15. Okudan O., Çevikbaş M. Alternative Dispute Resolution Selection Framework to Settle Disputes in Public-Private Partnership Projects. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2022. Vol. 148. Iss. 9. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)CO.1943-7862.0002351](https://doi.org/10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0002351)
16. Beebejaun Z., Faccia A. Electronic Alternative Dispute Resolution, smart contracts and equity in the energy sector. *The Journal of World Energy Law & Business*. 2022. Vol. 15. Iss. 2. P. 97—113. <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwac004>
17. Cortés P. Embedding alternative dispute resolution in the civil justice system: a taxonomy for ADR referrals and a digital pathway to increase the uptake of ADR. *Legal Studies. First View*. P. 1—19. <https://doi.org/10.1017/lst.2022.42>
18. Стойкова Д.Г. Російсько-Українська війна та особливості переговорного процесу. *Соціально-політичні студії. Праці молодих науковців*. 2022. Вип. 6. С. 75—81. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33781/1/75-81.pdf>
19. Parth Raman, Mehak, Ayush Tandon & Piyush Pandey. Alternative Dispute Resolution (ADR) with Human Rights through European Legislation. *Journal of Legal Studies & Research*. 2022. Vol. 8. Iss. 5. P. 137—145. <https://doi.org/10.55662/JLSR.2022.8503>
20. Roche W.K. Extending the boundaries of alternative dispute resolution: Private dispute resolution in Irish industrial relations. *Economic and Industrial Democracy*. 2022. <https://doi.org/10.1177/0143831X221086016>
21. Кільдюшкіна О. Передумови впровадження медіації в Україні. *Все для юриста*. 2010. № 3. С. 130—133.
22. Менів Л. Урегулювання трудових спорів шляхом медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 71. С. 181—185. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.30>
23. Trinkūniėnė E., Trinkūnas V. Mediation as an alternative means to the business dispute resolution. *Business and management*. 2022. Vol. 12. P. 946—952. <https://doi.org/10.3846/bm.2022.840>
24. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України: затверджений Рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 27.07.2017 № 25 (6). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025571-17#n4> (дата звернення: 06.01.2023).
25. Важлива інформація щодо роботи ICAC та UMAC України протягом режиму воєнного стану. *Сайт ICAC України*. URL: <https://icac.org.ua/novyny-ta-publikatsiyi/vazhlyva-informatsiya-shhodo-roboty-mkas-ta-mak-grup-trp-ukrayiny-protuyagom-rezhymu-voennogo-stanu/> (дата звернення: 06.01.2023).
26. Дерев'янка Б.В. Про уточнення арбітрабельності предмета спору, сфери застосування спеціального Закону та юрисдикції Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. *Правовий тиждень*. 25.06.2021. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11191> (дата звернення: 06.01.2023).

27. Fombuena M.G., Compte R.B. The definitive impetus for access to justice: Mandatory consumer arbitration in Spain. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2022. Vol. 29. Iss. 2. <https://doi.org/10.1177/1023263X2110735>
28. Regulation (EU) № 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) № 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0524> (дата звернення: 06.01.2023).
29. Ізарова І.О. Альтернативні та інтерактивні способи вирішення транскордонних спорів: досвід ЄС та перспективи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 32. Т. 2. С. 36–40.

Надійшла 10.01.2023

REFERENCES

1. Bondarchuk N., Buhaichuk A. Problemy pravovoho rehuliuвання mediatsii v Ukraini. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2018. No. 10. P. 209-213 [in Ukrainian].
2. Honcharova H.S. Myrova uhoda ta mediatsiia: zahalni rysy ta vidminnosti mizh nymy. *Pravo ta innovatsii*. 2013. No. 4. P. 79-86 [in Ukrainian].
3. Demchenko S.F. Mediatsiia ta doderzhannia publicznego poriadku yak skladovi funktsionuvannia modelnykh hospodarskykh sudiv. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva*. 2009. No. 5. P. 43-48 [in Ukrainian].
4. Yefimenko M.Iu. Rol advokata u protsesi mediatsii. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. 2015. No. 13. Vol. 2. P. 25-27 [in Ukrainian].
5. Karmaza O. Instytut mediatsii: osnovni kontseptsii rozvytku. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2017. No. 2. P. 24-28 [in Ukrainian].
6. Karmaza O. Mediatsiia ta perehovory yak alternatyvni sposoby vyrishennia sporiv. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2020. No. 5. P. 13-18. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.02> [in Ukrainian].
7. Kovalenko I., Poiedynok V. Mediatsiia v korporatyvnykh sporakh. *Pravo Ukrainy*. 2021. No. 6. P. 117–127. <https://doi.org/10.33498/louu-2021-06-117> [in Ukrainian].
8. Mazaraki N. Mediation in Ukraine: problems of theory and practice. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2016. Vol. 84. No. 1. P. 92–100.
9. Reznikova V. Mediation as a way of resolving economic disputes. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Sciences*. 2012. No. 90. P. 10-15.
10. Turman N. Mediatsiia v kryminalnomu protsesi: shliakhy udoskonalennia chynnoho zakonodavstva. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2017. No. 3. P. 276-280 [in Ukrainian].
11. Fursa S. Mediatsiia v Ukraini: aktualni pytannia teorii i praktyky ta neobkhdnist zakonodavchoi rehlementatsii. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*. 2014. No. 1(99). P. 5-8 [in Ukrainian].
12. Yasynovskiy I.H. Implementatsiia protsedury mediatsii v Ukrainiske zakonodavstvo: teoretyko-pravovyi analiz: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2016. 295 p. [in Ukrainian].
13. Derevyanko B., Nikolenko L., Turkot O., Ivanyuta N., Butyrskaya I. Mediation as an alternative form of protection of shareholders' rights in property relations. *International Journal of Public Law and Policy*. 2022. Vol. 8. No. 3/4. P. 227–241. <https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2022.124424>
14. Derevyanko B., Selikhov D., Armash N., Severinova O., Orlova I. Alternative ways of resolving shareholder disputes in property relations in Ukraine and the EU. *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution – RBADR, Belo Horizonte*. 2022. No. 07. P. 59-74. <https://doi.org/10.52028/rbadr.v4i7.4>
15. Okudan O., Çevikbaş M. Alternative Dispute Resolution Selection Framework to Settle Disputes in Public-Private Partnership Projects. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2022. Vol. 148. Iss. 9. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)CO.1943-7862.0002351](https://doi.org/10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0002351)
16. Beebejaun Z., Faccia A. Electronic Alternative Dispute Resolution, smart contracts and equity in the energy sector. *The Journal of World Energy Law & Business*. 2022. Vol. 15. Iss. 2. P. 97-113. <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwac004>
17. Cortés P. Embedding alternative dispute resolution in the civil justice system: a taxonomy for ADR referrals and a digital pathway to increase the uptake of ADR. *Legal Studies. First View*. P. 1-19. <https://doi.org/10.1017/lst.2022.42>
18. Stoikova D.H. Rosiisko-Ukrainska viina ta osoblyvosti perehovornoho protsesu. *Sotsialno-politychni studii. Pratsi molodykh naukovtsiv*. 2022. Iss. 6. P. 75-81. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33781/1/75-81.pdf> [in Ukrainian].
19. Parth Raman, Mehak, Ayush Tandon & Piyush Pandey. Alternative Dispute Resolution (ADR) with Human Rights through European Legislation. *Journal of Legal Studies & Research*. 2022. Vol. 8. Iss. 5. P. 137-145. <https://doi.org/10.55662/JLSR.2022.8503>
20. Roche W.K. Extending the boundaries of alternative dispute resolution: Private dispute resolution in Irish industrial relations. *Economic and Industrial Democracy*. 2022. <https://doi.org/10.1177/0143831X221086016>
21. Kildiushkina O. Peredumovy vprovadzhennia mediatsii v Ukraini. *Vse dlia yurysta*. 2010. No. 3. P. 130-133 [in Ukrainian].

22. Meniv L. Urehuliuvannia trudovykh sporiv shliakhom mediatsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. 2022. No. 71. P. 181-185. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.30> [in Ukrainian].
23. Trinkūnienė E., Trinkūnas V. Mediation as an alternative means to the business dispute resolution. *Business and management*. 2022. Vol. 12. P. 946-952. <https://doi.org/10.3846/bm.2022.840>
24. Rehlament Mizhnarodnoho komertsiiinoho arbitrazhnoho sudu pry Torhovo-promyslovii palati Ukrainy: zatverdzhenni Rishenniam Prezydii Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy vid 27.07.2017 No. 25(6). *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025571-17#n4> [in Ukrainian].
25. Vazhlyva informatsiia shchodo roboty ICAC ta UMAC Ukrainy protiahom rezhymu voiennoho stanu. *Sait ICAC Ukrainy*. URL: <https://icac.org.ua/novyny-ta-publikatsiyi/vazhlyva-informatsiya-shhodo-roboty-mkas-ta-mak-pry-tp-p-ukrayiny-protyagom-rezhymu-voyennogo- stanu/> [in Ukrainian].
26. Derevyanko B.V. Pro utochnennia arbitrabilnosti predmeta sporu, sfery zastosuvannia spetsialnoho Zakonu ta yurysdyksii Mizhnarodnoho komertsiiinoho arbitrazhnoho sudu pry Torhovo-promyslovii palati Ukrainy. *Pravovyi tyzhden*. 25.06.2021. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11191> [in Ukrainian].
27. Fombuena M.G., Compte R.B. The definitive impetus for access to justice: Mandatory consumer arbitration in Spain. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2022. Vol. 29. Iss. 2. <https://doi.org/10.1177/1023263X2110735>
28. Regulation (EU) No. 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No. 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0524>
29. Izarova I.O. Alternatyvni ta interaktyvni sposoby vyrishennia transkordonykh sporiv: dosvid YeS ta perspektyvy Ukrainy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Serii PRAVO*. 2015. Iss. 32. Vol. 2. P. 36-40 [in Ukrainian].

Received 10.01.2023

B.V. Derevyanko

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7408-8285

H.I. Hreshchuk

Lviv National Environmental University, Dubliany, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5629-8828

O.A. Turkot

Lviv National Environmental University, Dubliany, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4505-3096

APPLICATION OF ALTERNATIVE METHODS OF PROTECTING THE RIGHTS OF ECONOMIC ENTITIES: UKRAINIAN REALITIES AND THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

The article examines the application of alternative methods of protecting the rights of economic entities in Ukraine and in some countries of the European Union (hereinafter EU) and provides proposals for improving Ukrainian legislation regarding the legal regime of alternative methods of protecting the rights of economic entities and introducing innovations to provide access to alternative ways of protecting the rights of business entities, especially those that suffered as a result of Russian aggression. The scientific novelty consists in the research of the relationship between the participants in the application of alternative methods of protecting the rights of economic entities in Ukraine and in some EU countries and providing proposals for improving Ukrainian legislation regarding alternative methods of protecting the rights of economic entities and introducing innovations to provide access to alternative methods of protection of the rights of economic entities, especially those that suffered as a result of Russian aggression. Based on the experience of individual EU member states and other developed states, the article proposed in Ukraine: 1) to create state centers that will provide services using alternative methods of protecting the rights of economic entities; 2) to develop a program to support the above-mentioned centers in terms of conducting popularization activities among Ukrainian economic entities, especially those affected by Russian aggression; 3) to introduce an electronic platform, with the help of which economic entities and ordinary citizens could settle disputes in a pre-trial procedure, using alternative ways of protecting rights, etc.; 4) extend the jurisdiction of the International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine to disputes between Ukrainian economic entities.

Keywords: alternative methods of rights protection, European Union, EU law, disputes, court proceedings, judicial proceedings, mediation, arbitration, pre-trial dispute settlement procedure, harmonization of legislation.